

"Arvamuslole ettevõtte arvustus loomine
Arvustuslole"

Diplomitöö
392250

stud. juu. Robert Kipping
aast 1940.

Prof. J. Vaabel'ile
hinnamäär

A. A

18974

E. V.

TARTU ÜLILÕPPE
ÕIGUSTEADUSKOND

24. sept. 1940.

N° 198.

TARTU

Sisukord.

I o s a.

- § 1. Maks. Maksu mõiste ja süsteem
- § 2. Ärimaksu asend kehtivas maksustustuses ja selle liiginemine.

II o s a.

- § 3. Maksukohustussuhte elemente:

- a) Maksukohuslane
- b) Maksuolm ja maksualus
- c) Maksuühik ja maksumäär

III o s a .

- § 4. Maksustamismenetlus. Menetlusest üldse.

- a) Maksustamisorganid
- b) Eelmenetlus
- c) Tuvastusmenetlus
- d) Otsustusmenetlus

Lopetanud õigusteadusk. 11. XII 40. a.

Tas kassa...
Kasv. alusel, mis on...
Kassa...
Kassa...

IV o s a .

Käsitatud kirjandus ja seadused:

§ 5. Õiguskaitse.

1. J. Vasseli, lissejubatus Finantsõigusteasutusse,
a) Vaidemenetlus
b) Kaebemenetlus
2. A. Kliiman, Õiguskord, Tartu, 1939 a.
3. ENSV Põhiseadus
4. Otsemaksude seadus - Arimaku osas (AMS)
VSK 1914 a. väljaanne II köide, II osa.
5. Maksustamiskorralduse seadus (MKS)
6. Administratiivmenetluse seadus (AMS) RT.
1936, 4, 25.
7. Kaubandus-Tööstuskoja likvideerimisseadus,
RT 1940, 69, 867.
8. Majandusministri määrus liseärimaku asjus
teatelehtede, aastaaruannete ja teiste mak-
sustamiseks vajalikkude dokumentide või and-
mete esitamiseks OMS § 547 tähendatud ja

Kasutatud kirjandus ja seadused:

1. J.Vaabel, Sissejuhatus Finantsõigusteadusse, Tartu, 1939 a.
2. A.Kliiman, Õiguskord, Tartu, 1939 a.
3. ENSV Põhiseadus
4. Otsemaksude seadus - Ärimaksu osas (AMS) VSK 1914 a. väljaanne II köide, II osa.
5. Maksustamiskorralduse seadus (MKS)
6. Administratiivmenetluse seadus (AMS) RT. 1936, 4, 25.
7. Kaubandus-Tööstuskoja likvideerimisseadus, RT 1940, 89, 867.
8. Majandusministri määrus lisaärimaksu asjus teatelehtede, aastaaruannete ja teiste maksustamiseks vajalikkude dokumentide või andmete esitamiseks OMS § 547 tähendatud ja

avalikult aruandvate kaubandusliikude ja töös-
tusliikude ettevõtete tegevuse kohta.

9. Riigikohtu otsusi alates 1920 - 1938 a.

§ 1. Maksu. Maksu mõiste ja süsteem.

Riik kui korporatiivne ühik peab kõik-
kõrgselt hoolitsema oma kodanikkonna häda-
dest. Ta peab hoolitsema rahva hariduse, ter-
vise, majanduselu edendamise, riigi välise
pantumatuse ja eesmise julgeoleku eest. Kõik
see nõuab riigilt materjalsid vahendeid nen-
de aiasannate sooritamiseks. Suure jao mater-
jalsid vahenditest hangib riik endale mak-
sudeks.

Maksu oli mõtlema avalikkõiguslikku ko-
hustust kanda üle riigile või omavalitsusele
nõuvis rahana vastutuse eelduseks. Peikõige on

avalikõiguslik kohustus, mis tekib makukohus-
lase tahteta. Ka maksu määraja tahtest ei sõl-
tu maksu määr. I o s a . Ku määrav asutus ei saa
oma euva järgi kellelegi maksu määrata, kui
§ 1. Maks. Maksu mõiste ja süsteem.
selleks on eeldused olemas, aga kellelegi ka

määrata. Riik kui korporatiivne ühik peab kõik-
kõlgselt hoolitsema oma kodanikkonna hääolu
eest. Ta peab hoolitsema rahva hariduse, ter-
vise, majanduselu edendamise, riigi välise
puutumatus ja seesmise julgeoleku eest. Kõik
see nõuab riigilt materjaalseid vahendeid nen-
de ülesannete sooritamiseks. Suure jao mater-
jaalsetest vahenditest hangib riik endale mak-
sudena. ei ka kodaniku süttes, ei tule neid pi-
dada v. Maksu all mõtleme avalikõiguslikku ko-
hustust kanda üle riigile või omahaldusele
hüvis rahana vastutatu eelduseta. Eelkõige on

avalikõiguslik kohustus, mis tekib maksukohuslase tahteta. Ka maksu määraja tahtest ei sõl-
tu maksu määramine. Maksu määrav asutis ei saa
oma suva järgi kellegile maksu määrata, kui
selleks on eeldused olemas, ega kellegile ka
määrata, kui maksustamiseeldused puuduvad. See-
ga esineb maks ja maksu määramine avalikõigusli-
ku kohustusena nii maksukohuslasele kui ka mak-
sumäärajale.

Maksukohustuse sisuks on üle kanda rii-
gile varaline hüvis rahana ilma vastutasuta.
Maksu puhul ei saa kodanik kunagi nõuda riigilt
mingisugust vastutasu. Kuigi riigil lasub rida
kohustusi ka kodaniku suhtes, ei tule neid pi-
dada vastutasuks maksu eest, sest need lasuvad
riigil avaliku kohustusena väljaspool maksu ja
maksukohustust. Seetõttu ei saa pidada riigi

teeneid kodanikkude vastu vastutasuks maksu eest. Et riigil pole vastutasukohustust maksukohuslase suhtes, siis osutub maksukohustus ühepoolseks kohustuseks, kus riigil on õigustused, kodanikul aga kohustused.

Maksude liigitamisel esineb väga mitmesuguseid süsteeme. Varemalt tehti vahet maksu ja lõivu vahel. Lõiv pidi olema vastutasuks haldusorganile ta teene eest, maks aga avalikõiguslik kohustus vastutasuta. Seda liigitust ei saa pooldada. Maksu ja lõivu vahel tegelikult mingisugust vahet pole. Ei võiks öelda, et lõiv oleks vaid vastutasu haldusorganile ta teene eest. Mõnikord ületab lõiv mitmekordselt ametasutise teene, teinekord ei kata ta seda kaugeltki. Seepärast puudub alus vahetegemisel maksu ja lõivu vahel. Nii maksu kui ka lõivu

sihiks on hankida riigile tulu. Ainult võtmisviisides esineb erinevus, kuna siht on mõlemil sama.

1) Makse liigitab omakorda kehtiv maksundusõigus kaheks: otse- ja kaudseteks maksudeks. Otsemaksud on need, kus translatsioon ei esine. Siin tasub maksu maksukohuslane ise. Kaudsete maksude juures on asi ümberpöördult. Siin määratakse maks ühele, tegelikult kandub see üle aga teisele, näiteks tollimaks, aktsiisid jne. Ka seda vahetegemist ei saaks pooldada. Esiteks esineb peaaegu iga maksu juures translatsioon, ühe juures rohkem, teise juures vähem. Seega oleks raske tõmmata vahet transleerivate ja transleerimatute maksude vahel. Teiseks jääks transleeritavate maksude hulka rida isesuguseid ning erinevaid makse.

Õnnestunumaks liigitussüsteemiks tuleks pidada maksude liigitamist maksuolmade alusel. Seda aluseks võttes liiginevad maksud eelkõige: 1) reaal ja 2) personaalmaksudeks. Reaal- ehk varamaksud on seondatud varaga, isikumaksud aga isikuga, näiteks isikumaks. Reaalmaksud on arvukamad personaalmaksudest. Omakorda harunevad reaalmaksud veel kolmeks: 1) valdus- ehk varaomamis maksudeks, 2) liiklusmaksudeks ja 3) tarbimismaksudeks.

Valdusmaksu man on maksuolmaks vara evi-
mise fakt. Siia liikonda kuuluvad: tulumaks,
kinnisvaramaks, ärimaks jne. Liiklusmaksude
juures on maksuolmaks vara siirdumine ühelt isi-
kult teisele. Sedaliiki maksude hulka kuuluvad:
kingi-, pärandi-, kinnistusmaks jne. Tarbimis-
maksude sarja kuuluvad: tolli-, tubaka, maitse-

Kapitalimaksu võetakse ettevõtte põhikapitalilt, ainetes jne. maksud.

kuna kasuprotsendimaks tasutakse pubaasult 3)

Et aruandvate ettevõtteid peavad maksma

§ 2. Ärimaksu asemel kehtivas maksu-
süsteemis ja selle liiginemine.

siis on seega nad asetatud mõnevõrra halvemasse

seisundis. Kehtiv maksundusõigus loeb ärimaksu otsemaksuks. Võttes aluseks maksuolma maksude liigitamisel, kuulub ärimaks valdusmaksude hulka. Maksuolmaks üldiselt on siin äri omanike, kuigi äri liiklus tuleb ka arvesse.

Ärimaks koosneb põhi- ja lisaärimaksudest ¹⁾. Põhiärimaksu juures tuleb teha vahet aruandvate ja mitte aruandvate ettevõtete juures. Aruandvate ettevõtete lisaärimaks haruneb kaheks: kapitali- ja kasuprotsendimaksuks ²⁾.

-----

1) Otsemaksude seadus Ärimaksu osas § 448 (ÄMS)

2) ÄMS § 451

Kapitalimaksu võetakse ettevõtte põhikapitalilt, kuna kasuprotsendimaks tasutakse puhaskasult ³⁾.

Et aruandvad ettevõtted peavad maksma peale kasuprotsendimaksu veel ka kapitalimaksu, siis on seega nad asetatud mõnevõrra halvemasse seisundisse.

Maksukohustus on juriidiline suhe, mis tekib kahe õigussubjekti vahel. Ühel pool esineb riik, teisel pool aga maksukohuslane. Riik on õigustusedressaadiks, maksukohuslane aga kohustusedressaat. Maksukohustus on avalikõiguslik kohustus, kus esineb pretseptiivsus. Riik pole mitte üksnes õigustatud makse määrama, vaid ta on selleks ka kohustatud. Maksu määrav asutus ei saa kunagi oma suva kohaselt jätta maksu määramata või sisse nõudmata, kui selleks

3)ÄMS § 517

õigussubjektide aluseid. Seega erineb maksukohustus kui avalikõiguslik kohustus teravalt

II o s a .

§ 3. Maksukohustussuhte elemente.

a) Maksukohuslane.

Maksukohustus on juriidiline suhe, mis tekib kahe õigussubjekti vahel. Ühel pool esineb riik, teisel pool aga maksukohuslane. Riik on õigustusadressaadiks, maksukohuslane aga kohustusadressaat. Maksukohustus on avalikõiguslik kohustus, kus esineb pretseptiivsus. Riik pole mitte üksnes õigustatud makse määrama, vaid ta on selleks ka kohustatud. Maksu määrav asutis ei saa kunagi oma suva kohaselt jätta maksu määramata või sisse nõudmata, kui selleks pole seaduslikke aluseid. Seega erineb maksukohustus kui avalikõiguslik kohustus teravalt

eraõiguslikust kohustusest, kus usaldajal on alati võimalus omal suval kohustusest loobuda.

Ärimaksu juures on õigustusadressaadiks riik, kohustusadressaadiks aga ettevõtte.

Kohustusadressaate ehk maksukohuslasi ärimaksu juures normeerib ÄMS § 447. Selle järgi kuuluvad maksustamisele ärimaksuga: 1) kaubanduslikud ettevõtted, nende hulgas ka krediit- ja kindlustusasutised, vahendus, töövõtted ja hanked, 2) vabriktoenduslikud, käsitöö, mäendus ja veoettevõtted ⁴⁾.

Käesolevas töös vaatleme vaid neid ettevõtteid, mis kuuluvad avaliku aruandmiskohustuse alla.

Aruandvaid ettevõtteid määratleb ÄMS

---

4) ÄMS § 447

§ 509. Selle järgi aruandvateks ettevõteteks loetakse ettevõtteid, mis kuuluvad aktsiaseltsidele, kompaniidele, osa- ja muudele osastusseltsingutele, samuti igasugused krediitasutised, mis põhikirjade või neid asendavate eeskirjade põhjal on kohustatud avaldama aruandeid oma operatsioonide kohta või esitama neid aruandeid vastavasse kohta kinnitamiseks. Oluline pole, mis alal ettevõtte teotseb. On tähtis vaid, et ta teotseks äriliste sihtidega. 5)

Seadus teeb rea erandeid, kes ärimaksu alla ei kuulu. Maksustamisele ärimaksuga ei kuulu: 1) riigi ettevõtted, milliseid peetakse riiklikeks tarvidusteks, riiklikud krediitasutised, riigi Piiritusmonopol, 2) osalt eritarvidusi

---

5) Võrdle ka Riigikohtu otsus, nr. 223 - 1936 a.
nr. 693 - 1934.a.

teenivad riiklikud ettevõtted, 3) ettevõtted, mis asutatud heakorra üldsuse, tervishoidlikkude, rahva toitlustamise, põllunduse või käsitöö arendamissihtidega 6). Mainitud ettevõtted ei kuulu maksustamisele ainult siis, kui neid peab avalikõiguslik asutis välja rentimata. Kuid vastaval rahvakommissaril on õigus tunnustada neid ettevõtteid maksustamisele kuuluvaiks. 4) Edasi ei kuulu maksustamisele kindlustusseltsid, kui nende liikmed vastutavad vastastikku ning kui nende tegevussfäär ei laiu kaugemale maakonna piirest. Maksustamisele ei kuulu: 5) söögimajad, puhvetid ja teemajad, mis on asutatud karskusseltside, valitsus-, kogukonnaasutiste või õppe-

-----

6) AMS § 453 p. 6

8) AMS § 453 p. 13

asutiste poolt, kui nad pole välja renditud 7).

6) Omahalduste poolt ülalpeetavad pandimajad, kui nad müütavad ainult samas pandimajas panditud asju, samuti ka ühistegelised krediitasutised, mis annavad laene ainult oma liikmetele ning diskonteerivad vaid liikmete veksleid. 7) Igasugused teenijate abistamise-, pensioni-, eremitaal-, laenu-, hoiu-, matusekassad ja teised sellelaadsed kassad riigi- ja omahaldusasutiste juures, samuti ka ettevõtteis.⁸⁾ 8) Igasugused tööseltsingud ja artellid, kui iga seltsinglase kapital ei ületa Kr.5000.- jalgalisi poleüle nelja. 9) Hügieeni- ja raviasutised, looduslike kude mineraalvete allikate pidamine, 10) Õppe-

---

7) ÄMS § 453 p. 10

8) ÄMS § 453 p. 13

asutised ja õppetöökoad, mida peetakse ülal
kas riigi-, omahaldusasutiste või heategevate
asutiste poolt. 11) Kasvatus- ja parandusasu-
tised allaealistele, 12) laenuraamatukogud,
lugemistoad, muuseumid, pildigaleriid ja näitu-
sed, 13) trükendite kirjastamine riigi ja au-
tori enda või ta pärijate poolt. Omahalduste,
avalikkude asutiste, kirikute, koolide, selt-
side ja ühingute poolt väljaantavate teaduslik-
kude õpperaamatute ja ajakirjade, samuti nende
häälkandjate kirjastamine. Tavaliste ajakir-
jade kirjastamine, mida teostatakse äriliste
sihtidega, ei kuulu vabastamisele ärimaksust. 9)
14) Teatrid ja selletaolised avalikud etendused
ja lõbustused, arvatud välja tsirkused ja liu-

---

9) ÄMS § 453 p. 20

väljad. 15) Heategeva sihiga korraldatud näitemüügid, etendused, kontserdid, loteriid ja rahvapeod, samuti ka muud heategevad üritused, elektrijaamad, mille suurus sisseseade K.V. järgi pole üle 3 k.v., 16) igasugused seaduses mainitud põllunduslikud üritused. AMS § 453 loendab peale eelmainitute ettevõtete veel rida ettevõtteid ja üritusi, mis ei kuulu maksustamisele ärimaksuga.

Maksukohuslaseks ärimaksu juures tuleb pidada igasugust ettevõtet, mis teotseb ärilisel alal ning allub avalikule aruandmiskohustusele, välja arvatud need, kes üldse ei kuulu maksustamisele.

b) Maksuolm ja maksualus.

Maksukohustus kui juriidiline suhe saab tekkida vaid teatud faktide olelul. Neid fakte, mis tingivad maksukohustuse, nimetataksegi maksuolmaks. Ese aga, millele maks määratakse, on maksualus. Mõne maksu juures need elemendid ühtuvad, mõne juures aga esineb erinevusi. Erinevus ilmneb teravalt, näiteks, tollimaksu juures. Maksualuseks on siin kaup, maksuolmaks aga kauba liiklus üle tollipiiri.

Ärimaksu juures on maksuolmaks üldiselt ettevõtte omamine ja pidamine, maksualuseks aga ettevõtte. Seega kuulub ta valdusmaksude sarja. ÄMS § 455 järgi peab äritunnistused võetama iga üksiku kaubandus- või tööndusettevõtte ja iga üksiku töönduse jaoks, välja arvatud need ettevõtted, mis ei kuulu maksustamisele seaduse

alusel¹⁰⁾. Tunnistused peavad olema eraldi iga kaubandusliku ja tööndusliku ettevõtte jaoks. Kaubandusliku asutise äritunnistus annab õiguse pidada maksuvabalt laoruume: esimese järgu tunnistus - kolm laoruumi, teise järgu tunnistus kaks ja kolmanda järgu tunnistus vaid ühe laoruumi¹¹⁾.

Kui soovitakse pidada laoruume rohkem, tuleb nende jaoks lunastada eri laotunnistused.

Nagu äsja mainitud, peab igal kaubanduslikul kui ka töönduslikul ettevõttel olema eri äritunnistus. Kaubanduslikuks kui ka töönduslikuks ettevõtteks tuleb lugeda seadeldist, mis moodustab kas kauba- või tööndusmajandusliku

---

¹⁰⁾ AMS § 455.

¹¹⁾ AMS § 457.

terviku. Kui mõnel ettevõttel asuvad osakonnad väljaspool ettevõtteruume, siis ei moodustata nad peaettevõttega tervikut. Sel juhul peavad äritunnistused lunastama ka osakonnad. Üldse peab iga äriline subjekt¹²⁾, kes teotseb eri nime all, evima äritunnistust.

Ettevõtted võivad olla muidugi permanentsed kui ka temporaalsed. Seepärast tuleb ettevõtteks pidada igat hanget ja töövõtet, kui hankeleppes ettenähtud kohustussumma järgi tuleb võtta äritunnistus¹³⁾. Pole oluline, et hange või ettevõte on ajutise loomuga. Muidugi

---

12) Ärilise subjekti all tuleb mõelda kõiki selliseid tööndus- või kaubanduslikke ettevõtteid, kes teotsevad ärielus erinimetuse all.

13) ÄMS § 462.

käesoleva töö raamesse mahuvad vaid ettevõtted niivõrd, kui nad on kohustatud avalikule aruandele.

Nagu ülal mainitud, maksustatakse aruandvaid ettevõtteid põhi- ja lisaärimaksuga. Põhiärimaks tasutakse äritunnistuste soetamisel, mis vastavalt järgule annab õiguse teatud mahus teotseda ärialal. Lisaärimaks aruandvate ettevõtete juures haruneb kapitali¹⁴⁾ ja kasuprotsendimaksuks¹⁵⁾.

Kapitalimaksu juures on maksuolmaks põhikapitali omamine. Teda võetakse 30 senti ettevõtte põhikapitali igalt sajalt kroonilt¹⁶⁾.

---

14) ÄMS § 509-515.

15) ÄMS § 516-531.

16) ÄMS § 510.

Sellest kuulub mahaarvamisele see summa, mis on tasutud põhiärimaksuna. Kui kapitalimaks on kas võrdne põhiärimaksule või on viimasest väikesem, siis muidugi kapitalimaksu tasuda ei tule¹⁷⁾. On aga kapitalimaks suurem, siis tuleb sellest maha arvata summa, mis tasutud põhiärimaksuna. Ülejäänud kuulubki tasumisele.

Kapitalimaks riivab vaid aruandvaid ettevõtteid. Mittearuandvad ettevõtted seda maksu ei tasu.

Maksualuseks on aruandva ettevõtte põhikapital. Põhikapitaliks tuleb lugeda kogu kapitali nominaalsummat, mis on näidatud ettevõtte möödunud tegevusaasta aruandes. Põhikapitaliga samaseks loetakse kokkupandud osa-

---

17) AMS § 511.

18) AMS § 512.

ja muud kapitalid, mis asendavad põhikapitali. Krediiditasutised, kes väljatavad pantlehti või obligatsioone, ning kellel pole põhikapitali, loetakse põhikapitaliks üks kümnekümne osa nende poolt liikvelelastud pantlehtede ja obligatsioonide nominaalväärtusest¹⁹⁾. Kindlustusseltsidelt, kellel pole põhikapitali või kelle põhikapital on alla 50.000 krooni, võetakse kapitalimaksu 50.000 kroonilt. Põhikapitaliks maksustamise mõttes loetakse 50.000 krooni.

Kui ENSV piires teotsevad mõned välismaa seltsingud või nende osakonnad, mille juhatused asuvad väljaspool ENSV piire, siis loetakse põhikapitaliks see mainitud kapitali summa, mis on eraldatud operatsioonideks meil (ÄMS § 514).

-----
19) ÄMS 9 513.

Pääle põhiürimaksu ja kapitalimaksu tasuvad aruandvad ettevõtted ka kasuprotsendimaksu²⁰⁾.

Kasuprotsendimaksu juures on maksuolmas- tikuks äritegevusest tulu saavutamine. Ettevõtte, mis ei anna tulu, ei maksa ka kasuprotsendi- maksu. Vastavalt tulukuse suurenemisele suure- neb ka maksukohustus. See näitab, et maksu- olmaks on tulu saamine, mis tingib maksukohus- tuse.

Aruandvad ettevõtted maksavad kasuprot- sendimaksu 4% suuruses maksustatavast kasust, kui ettevõtte maksustatav kasu on alla 3% põhi- kapitalist ja suuremal määral, kui maksusta- tava kasu protsendiline suhe on suurem

-----
20)

AMS § 516-531.

kui 3%²¹⁾. Igal juhul aga ei tohi kasuprotsendimaksu summa ületada 10% maksustatavast kasust.

Välismaa seltsingud või nende osakonnad, kes teotsevad ENSV piires, kuuluvad maksustamisele vaid sellelt kasult, mis saabunud äritegevusest ENSV piires²²⁾. Kui nende ettevõtete aruanded on koostatud välisvaluutas, siis arvutatakse see ümber kroonidele aasta keskmise börsikursiga.

Puhaskasuks, mis kuulub maksustamisele kasuprotsendimaksuga, loetakse ettevõtte möödunud tegevusaasta aruande järele arvutatud vahet, mis jääb järgi, kui ettevõtte üldtulust maha arvata seaduses määratud kulutused²³⁾.

21) -----
AMS § 516.

22) AMS § 518.

23) AMS § 519.

Nii üldtulu kui ka kulutused tulevad võtta ühe ja sama ajavahemiku eest.

Seaduslike kude kulutustena maksustamise juures tahab seadus maha arvata: 1) ettevõtte valitsemiseks, ülalpidamiseks ja eksploatatsiooniks: tasudeks administratsioonile 7% kuni 0,1% põhikapitalilt. Kui põhikapital on alla 20.000 kr., siis võib ettevõtte administratsiooniks arvata vaid 1400 krooni²⁴⁾. Edasi arvatakse maha tööliste ja ametnike töötasud, vahendustasud agentidele, maakleritele, kantselei- ja kohtukulud, kulud kasutatavate maatükkide rentimiseks ja töötlemiseks, summad vabrikute, tehaste, laoruumide, muude vajalikkude ehitiste, eluta ja elus inventari rentimiseks

-----
24)

AMS § 59 p.1.

ja ülalpidamiseks, hankimis- ja veokulud kaubanduslikkude esemete ja tootmismaterjalide soetamisele, kulud küttele, valgustusele, veevarustusele ja puhtushoiule, lootuseta võlasummad ja tõelised kahjud, summad, mis põhikirja alusel põhikapitali kustutusena peavad siirduma tasuta riigile, omahaldustele, asutistele või eraisikutele, summad kolmandate isikute arvel pikaajalise krediitasutuse poolt väljaantavate pantkirjade ja obligatsioonide kustutuseks, samuti intresside maksmiseks nendelt pantkirjadelt ja obligatsioonidelt, summad protsentide maksmiseks ettevõtte rahalistelt kohustustelt mitte üle 8% aastas, summad, mis lähevad preemiate ja kahjude reservidesse kindlustusasutistes ja riigi-omahalduse maksudeks tastud summad.

2) Ettevõtte korrashoiukuludena lubatakse

maha arvata ettevõtte üldtulust järgnevad sise-
kulutused: kindlustussummad, mis tasutud sise-
maalistele kindlustusseltsidele ja krediitasu-
tistele ettevõtte vara või ärioperatsioonide
riisiko kindlustamiseks. Välismaalistele asu-
tistele selleks otstarbeks tasutud summasid
võidakse maha arvata vaid siis, kui see on lu-
batud vastava Rahvakomissari määrusega.

Sisemaaliste asutiste äramääramisel
võib raskusi tekitada küsimus, kas selle all
tuleb mõelda vaid ENSV piires asuvaid asutisi
või mahuvad sellesse mõistesse ka teistes
Liidu Vabariikides asuvad asutised. Selles küsi-
muses tuleks asuda seisukohale, et sisemaaliste
asutiste all tuleb mõelda ikka neid, kes asuvad
ENSV piires. Esiteks järgneb see kehtivast Põhi-
seadusest, kus ENSV koheldakse riigina, teiseks

aga sellest, et äsjamainitud säte mõistis sise-
maaliste asutiste all vaid neid, kes teotsesid
endise Eesti Vabariigi piires. Kuigi teistes
liiduvabariikides teotsevaid asutisi ei võiks
pidada välismaalisteks rahvusvahelise õiguse-
mõttes, ometi pole nad ka sisemaalised asuti-
sed ENSV suhtes. eriti määratud teotsejal²⁵⁾.
Et edasi tuleb maha arvata ettevõtte korras-
hoiukuludena ettevõtte varade korrastus- ja
remondikulu, mille toimet ei suurendata vara
tegelikku ega bilansijärgset väärtust²⁵⁾. Maha
ei arvata aga kulusid, mis tehtud ettevõtte
uundamiseks ja laiendamiseks. Ettevõttele
kuuluvate varade soetusväärtuse kustutuseks
võidakse korralise amortisatsioonina maha arvata

---

25) ÄMS § 519 p.2b.

ettevõtte hoonetelt, ehitistelt, laevadelt ja inventarilt mitmesuguses määras kuni 10%, õigustelt ja ühesuurune osa kuni õiguste kasutamise lõpuni. Erakorralise amortisatsioonina võidakse mahaarvamisi teha kuni 20%. Erakorralist amortisatsiooni ei lubata mitte aga ettevõtte juures, vaid üksnes eriti määratud tootealadel²⁶⁾. Et ehitistelt teha mahaarvamisi erakorralise amortisatsioonina, selleks peab olema kasutatud ehitisi vähemalt 15 aastat arvates nende valmimisest.

Mahakirjutusi võib teha erakorralisele amortisatsioonile ainult vastavast töönduslikust tulust ning see võib vältada kuni varade täieliku amortiseerumiseni, kuid mitte kauem, kui kuus

26)

ÄMS § 519 p.2, II, 1.

aastat, arvates ajast, mil valmis ehitis või soetati riistad. Ei saa erakorraliseks amortisatsiooniks teha mahaarvamisi tuludest, mis on saavutatud mitte sellelt ettevõttelt, mille suhtes tehakse mahaarvamisi, vaid mujalt.

Mitte iga maksukohuslane ei saa arvata summasid erakorralisele amortisatsioonile. See on lubatud vaid sellistele maksukohuslastele ja ettevõtetele, kes peavad korrapäraseid äriraaamatuid (ÄMS § 519 p.2).

Summad, mis on erakorralise amortisatsioonina arvatud maha äri üldtulust vastu ülalloendatud sätteid, kuuluvad maksustamisele üldalustel.

3. Maksualuse arvutamisel lubatakse maha arvata ettevõtte üldtulust heategeva loomuga kuludeks: summad, mis on antud teenijate,

tööliste ja nende pereliigete olukorra pa-
randamiseks. Eriti kuuluvad selliste kulu-
tuste alla maksud igat liiki kassadesse ja
kapitalidesse tööliste kindlustamiseks, nen-
dele pensioni või muu abi andmiseks. Hea-
tegeva kuluna kuulub maha arvestamisele veel
kulud, mis on tehtud ettevõttega seondatud
ravi-, õppe- ja muude selletaoliste asu-
tiste ehitamiseks ja ülalpidamiseks, samuti
ka need summad, mis on ette nähtud ettevõtte
põhikirjas heategevateks üksusteks²⁷⁾.

27)

AMS § 519 p.3 b.

Mahaarvamisele kuuluvad ka need summad, mis ettevõtte on kasutanud annetustena sisemaa ühingutele, nende liitudele või sihtasutistele ja sihtkapitalidele, mis taotlevad kas heategevaid hoolduslikke, hariduslikke või muid üldkasulikke sihte. Sellisteks annetusteks aga ei tohi aasta vältel kulutada rohkem kui 4% ettevõtte põhi- kapitalist, igal juhul aga ei tohi see summa ületada Kr.5000.-. Üle seatud määra annetatud summad arvatakse maksukohuslikuks tuluks ning maksustatakse üldalustel.

Kitsendatud pole annetused riigile. Kõik annetused, mis ettevõtte on sooritanud riigile, kuuluvad äri üldtulust maha arvamisele, olene- mata summa suurusest.

Summad, mis on tasutud ettevõtte tööliste- le ja ametnikkudele palgaks ning ülalpidamiseks,

vahendeid on maksualuse jagamine maksuühikutesse. Mõne maksu juures on maksualuse jagamine ühikutesse vajalik lihtsalt maksu määramiseks, mõne juures aga selleks, et määrata maksu vastavalt isiku maksuvõimele.

Põhiärimaksu puhul jagab seadus kaubanduslikud ettevõtted viide, töönduslikud ettevõtted kaheksasse järku ja laoruumid kolme järku. Kaubanduslikelt ettevõttele võetakse põhiärimaksu aastas: esimeselt järgult Kr.300.-, teiselt Kr.70.-, kolmandalt Kr.20.- ja neljandalt Kr.5.-. Veo- ja kandekauplused maksavad kumbki Kr.30.-.

Laoruumidelt tuleb tasuda: I järgus üle 3 lao igalt laolt Kr.10.-, II järgus üle kahe lao igalt laolt Kr.5.- ja kolmandas järgus üle ühe lao igalt laolt Kr.2.50.

Töönduslikud ettevõtted tasuvad põhiäri-
maksu aastas: esimene järk - Kr.600.-, teine
- Kr.400.-, kolmas Kr.250.-, neljas Kr.100.-,
viies Kr.50.-, kuues Kr.25.-, seitsmes Kr.10.-
ja kaheksas järk Kr.5.-. Rändavatelt kinemato-
graafia ettevõtetelt võetakse põhiärimaksu
Kr.30.-.

Äsjamainitud põhiärimaks siirdub riigile.
Kohalikul omahaldusel on õigus oma kasuks lisan-
dada ärimaksudele kuni 50% juurde. Iga omahal-
dus määrab volikogude kaudu ära, millises ula-
tuses ta oma heaks ärimaksu võtab.

Ettevõtteid jagab seadus järkudesse
osalt teotsemisalade, osalt ka põhikapitali
ja äritsemismahu järgi.

30) KMS § 513.

31) Maksustatav summa on see, mis jääb järgi,
kui ettevõtte lihtsust maks arvata seaduses
ette nähtud kulusena ja maksud (vt. ka maksu-
olu ja maksuand).

Kapitalimaksu puhul jagab seadus kapitali kui maksualuse ühikuisse saja krooni viisi. Kapitalisummat alla Kr.50.- üldse ei arvestata, kuna summad üle Kr.50.- loetakse sajaks. 29)

Maksu võetakse 30 senti ettevõtte põhikapitali igalt sajalt kroonilt. Kindlustusseltsidelt, kellel pole põhikapitali või kui see on alla Kr.50 000.-, võetakse kapitalimaksu Kr.50 000.- 30)

Aruandvad ettevõtted maksavad peale põhihärimaksu ja kapitalimaksu kasuprotsendimaksu. Kasuprotsendimaksu võetakse maksustatavast kasust. 31) 4% suuruses, kui ettevõtte maksustatav kasu on alla 3% põhikapitalist. On aga

-----

29) AMS § 510.

30) AMS § 513.

31) Maksustatav kasu on see, mis jääb järgi, kui ettevõtte üldtulust maha arvata seaduses ettenähtud kulutused ja maksud (vt. ka Maksu-olm ja maksualus).

maksustatava kasu määra üle 3% põhikapitalist, siis võetakse maksu 5% kuni 10% vastavalt maksustatava kasu ja põhikapitali protsendilisele suhtele. Protsendisuhete järgi jagatakse maksu-
alus 1270 maksuühikusse, kus igas ühikus on ise protsendimäär, kõikudes 5% kuni 10%.

Õigusriigi põhikord nõuab, et haldusorganid käituksid normipäraselt oma ülesannete sooritamisel. Aktide andmisel peavad haldusorganid toimima objektiivselt. Elukoige nad peavad talitama seaduste kohaselt. Kuid ka seal, kus seadus on jätnud haldusorganile vaba ruumi käitumiseks, ei tohi see kujuneda omavolika. Ka siin tulevad abinõud ülesannete sooritamiseks valida vastavalt sihtidele. Haldusorganid ei tohi aktide andmisel oma suvapiire swardada ega valida selliseid abinõusid, mis pole kokkukõlas sihtide taotlemisel. Suva piires käitumisel

III o s a .

§ 4. Maksustamismenetlus. Menetlusest

üldse.

Õigusriigi põhikord nõuab, et haldusorganid käituksid normipäraselt oma ülesannete sooritamisel. Aktide andmisel peavad haldusorganid toimima objektiivselt. Eelkõige nad peavad talitama seaduste kohaselt. Kuid ka sääl, kus seadus on jätnud haldusorganile vaba suva käitumiseks, ei tohi see kujuneda omavoliks. Ka siin tulevad abinõud ülesannete sooritamiseks valida vastavalt sihtidele. Haldusorganid ei tohi aktide andmisel oma suvapiire avardada ega valida selliseid abinõusid, mis pole kokkukõlas sihtide taotlemisel. Suva piires käitumisel

peavad haldusorganid valima alati sellised vahendid ning viisid, mis vähem kitsendavad kodanike õigusi. Samad nõuded on kehtivad ka maksustamisel.

Kehtiv Põhiseadus otse küll ei maini, et maksustamine võib toimida vaid seaduse alusel, kuid selline põhimõte järgneb Põhiseaduse § 19 p.g. Seal määratakse, et ENSV võimkonda ta kõrgemate organite kaudu kuuluvad muude ülesannete hulgas riiklike ja kohalike maksude ja muude tulude kindlaksmääramine kokkukõlas NSVL seadusandlusega ³²⁾. Sellest järgneb, et nii riiklikkude kui ka omahalduslikkude maksude äramääramine võib toimuda vaid kõrgemate organite kaudu. Et Põhiseaduses on rakendamist leidnud võimude la-

-----
32) ENSV Põhiseadus § 19 p.g.

hutamispriintiip, siis tuleb juba üldpõhimõtte järgi maksude kindlaksmääramine arvata Ülemnõukogu pädevusse. Väljaspool Ülemnõukogu poolt määratud makse ei või maksustamine aset leida. Muidugi ei tule mõelda, et Ülemnõukogu annaks üksikakte - maksustamiskorraldusi. Ta annab vaid seadusi maksude määramiseks. Teised organid neid anda ei saa. Viimased võivad anda akte vaid Ülemnõukogu poolt antud seaduste konkretiseerimiseks, ei saa aga anda selliseid, mis muudaksid eelmisi maksuseadusi või rakendaks uusi makse, arvatud välja põhiseaduses mainitud juhud.

Nii järgneb kehtivastki Põhiseadusest õigusriigi põhimõtte maksustamisel. Vastavalt sellele nõuab ka kehtiv Maksustamiskorralduse seadus (M K S) objektiivset maksustamist. MKS

§ 60¹ käseb maksu määramisel arvestada kõigi kogutud andmetega ning võtta arvesse nii neid asiolusid, mis kõnelevad maksukohuslase kahjuks kui ka kasuks³³⁾. Objektiivseks maksu määramiseks käseb seadus koguda nii neid andmeid, mis kõnelevad maksukohuslase kasuks kui ka neid, mis ta kahjuks on.

Nii peab maksustamine toimuma objektiivselt kõigi asiolude põhjal. Et kõike seda tagada, selleks peab maksustamine arenema kindlas menetluskõnes.

-----
33) Vt. Maksustamiskorralduse seadus (MKS) § 60¹,
54

a) Maksustamisorganid.

Maksuõiguslikud normid harunevad formaalseteks ja materjaalseteks. Formaalsed normid on need, mis sätivad maksustamise ja õiguskaitse organeid, nende pädevust, maksustamismenetlust jne. Materjaalsete normide alusel piiritletakse maksukohustus. Needsätivad maksukohuslast, maksuolma, maksualust, maksuühikut ja maksumäära.

Aruandvaid ettevõtteid maksustab ärimaksukomisjon ³⁴⁾. Ärimaksukomisjonid määravad ärimaksud ja otsustavad vastulauseid sel alal.

Iga maksuinspektori tegevuspiirkonnas asutatakse vähemalt üks ärimaksukomisjon. Kui töörohkus nõuab suuremat komisjonide arvu kui

---

34) MKS § 7¹

üks, siis võidakse neid ka juurde asutada. 17
25 266 Ärimaksukomisjon koosneb esimehest ja
kahest kaasistujast. Komisjoni esimeheks on
tavaliselt maksuinspektor 35). Juhul, kui mak-
suinspektor on ära või ta seaduslikkudel põh-
justel ei või võtta osa asjade arutamisest ja
otsustamisest, asendab teda kas abiinspektor
või eriametnik, kelle määrab maksutalituse di-
rektor 36). Kaasistujad ärimaksukomisjoni mää-
ras varemalt Kaubandus-Töõnduskoda, praegu aga
Üleriiklik Kaupmeeste Seltside Keskliit, kellele
siirdusid Kaubandus-Töõnduskoja õigused ja kohu-
sed arvates 31. juulist 1940 a. 37). Kaasistu-

-----
35) MKS § 8

36) MKS § 3, 8

37) Kaubandus-Töõnduskoja likvideerimise seadus
RT 1940, 89, 867.

jateks saab määrata isikuid, kes on vähemalt 25 aastat vanad, keda pole karistatud selle eest, et ta maksust põikumise sihiga esitas maksustamisasutistele ebaõige aruande, bilansi, arve või muu kirjaliku tõendi, tegi vale sissekande ärraamatusse või jättis selle tegemata, kus see oli kohuslik ³⁸⁾. Edasi on nõuetav, et kaasistuja oleks elanud vähemalt 2 aastat vastava maksuinspektori tegevuspiirkonnas.

Kogu asjaajamine, asjade ettevalmistamine ja ettekandmine läheb esimehel. Tema ülesandeks on ära määrata koosoleku aeg, päevakord jne. ning sellest teatada liikmetele. Komisjon on otsustusvõimeline, kui on koos: kolmeliikmelises komisjonis - kõik liikmed, neljaliikmelises komisjonis

-----

38) MKS § 8 ja 146

aga kolm liiget. Komisjoni istungid on kinnised. Asju otsustatakse lihthäälteenamusega. Häälte poolenemisel otsustab esimehe hääl.

Esimehel on õigus seistada otsust, mis on vastu võetud komisjoni poolt. Säärane otsus tuleb saata Maksupeakomiteele lahendamiseks 7 päeva vältel 39).

b) Eelmenetlus.

Nagu ülal mainitud, peab maksustamine olema objektiivne. Et seda saavutada, selleks on vaja andmeid, mille varal on võimalik välja selgitada vajalikud asiolud maksustamiseks. Äri- maksu juures on vaja maksustamisel väga mitmesuguseid andmeid. On vaja andmeid põhikapitali,

-----

39) MKS § 13.

ettevõtte üldtulu, seaduslikekude mahaarvamiste jne. kohta. Eelmenetlus ongi selleks, et neid andmeid koguda, mis on vajalikud maksustamisel. Siin kogutakse üldisi andmeid ega selgitata konkreetselt, kelle kohta nad käivad, mida nad sisaldavad ning kas nad on tõepärased. Eelmenetluse vältel veel ei selgitataolmi, mison vajalikud maksu määramiseks, vaid kogutakse materjale.

Põhiärimaksu juures eelmenetlust pole.

Siin andmeid pole vaja koguda, vaid maks tuleb tasuda äritunnistuse lunastamisel. Andmete kogumine osutub vajalikuks vast siis, kui äritegevus ei vasta äritunnistusele, vaid peaks kuuluma kõrgemasse järku⁴⁰⁾. Siis on sageli vaja

---

40) ÄMS § 489 - 505.

andmeid, et määrata täiendav maks. Nii kapitali- kui ka kasuprotsendimaksu määramiseks on maksuinspektoril õigus nõuda ettevõttelt aruandeid, andmeid ja teateid. Inspektori nõudmisel ettevõtte juhatused, vastutavad agentuurid ja peaesindajad on kohustatud mitte hiljem kui kuuajalise tähtaja jooksul arvates nõudluse saamisest esitama kõiki nõutud teateid ja seletusi, mis on vajalikud aruannete kontrollimiseks 41). Ärimaksu määramiseks ettevõtte juhatus on kohustatud esitama ühe kuu jooksul pärast tegevusaasta aruande kinnitamist peakoosoleku või vastava asutise poolt maksuinspektorile täieliku aastaaruande neljas eksemplaris. Välismaa

-----

41) ÄMS § 525.

seltsingud kohustuvad aruanded esitama kahe kuu jooksul. Koos aruandega tuleb esitada ka peakoosoleku protokolli ära kiri aruande kinnitamise kohta 42).

Need ettevõtted, mille tegevus areneb osalt ENSV pinnal, osalt väljaspool, kohustuvad peale aruannete ja bilansside Eestis sooritatud tehingutelt esitama veel üldaruanded ja bilansid kõigi ettevõtte tegevuse kohta.

Koos aruande ja protokolli ära kirjaga tulevad esitada maksuinspektorile vastased ettevõtetele äritunnistuse lunastamisel antud teatelehes olevaile küsimusile, revisjonikomisjoni või seda asendava organi otsuse ära kirja ettevõtte kõrgemasse administratsiooni kuuluvate

-----
42) ÄMS § 520.

isikute nimekirja, märkides ära, kui palju on ettevõtte neile tasu maksnud. Edasi tuleb esitada nimekiri tasutud avalikkude maksude üle, tegevusaasta ärikulude spetsifikatsioon vana amortisatsiooni spetsifikatsioon ja avaldis, millise RT numbris on avaldatud aruanne 43).

Aruandvad ettevõtted koostavad aruanded kindlate normide järgi. Võõrkeeles koostatud aruannetele, bilanssidele ja protokollidele tuleb lisandada tõendatud ära kirjad (ÄMS § 521).

Ettevõtte lõppbilansid ja väljavõtted aruannetest avaldatakse ENSV Teatajas. Kui ettevõtte pole ise seda teinud, siis saadab maksu-

43) Vt. Majandusministri määrus lisaärimaksu asjas teatelehtede, aastaaruannete ja teiste maksustamiseks vajalikkude dokumentide või andmete esitamiseks OMS § 574 tähendatud ja avalikult aruandvate kaubanduslike ja tööstuslike ettevõtete tegevuse kohta § 1.

inspektor ise need andmed avaldamiseks. Kulud, mis on sellega seondatud, kannab ettevõtte.

Ettevõtted, mille möödunud aasta tegevusaruanded jäid kinnitamata, põhikirjas määratud tähtajal, on kohustatud neid esitama maksuinspektorile kuu aja kestel arvates maksuinspektorilt nõude saamisest 44).

Juhul, kui aruandeid pole esitatud, võib maksuinspektor andmete kogumise sihiga nõuda, et ettevõtte esitaks äriraaamatud ja muud vajalikud dokumendid. Vajaduse korral võib sooritada paiklise vaatluse 45).

Samasuguse õigus on maksuinspektoril ka siis, kui tal tekib kahtlus aruannete tõepärasu-

---

44) ÄMS § 525, 524.

45) ÄMS § 531.

ses või on vaja selgitada materjale, mille esitas ettevõtte maksuinspektorile. Igal juhul võib maksuinspektor taotleda tõendavaid andmeid, äri- raamatute ja tõendavaid dokumente vaid siis, kui pole võimalik muidu kindlaks määrata ettevõtte kasu.

Ülevaatust ja taotlemist võib maksuinspektor sooritada vaid vastava rahvakomissari eriloal, ettevõtte juhatuse või esindaja juuresolekul. Ülevaatuse käigu kohta tuleb koostada protokoll (ÄMS § 531)

c) Tuvastusmenetlus.

Eelmenetluse lõppedes järgneb tuvastusmenetlus. Siin enam andmeid ei koguta, vaid kogutud materjali alusel selgitatakse välja kohkreetse ettevõtte põhikapital ja kasu, kulutused,

maksud jne.

Esitatud aruanded ja bilansid vaatab läbi ärimaksukomisjon kõigi olevate andmete alusel. Ta peab materjali hindama objektiivselt. Ei tohi jätta tähele panemata ka seda materjali, mis kõneleb maksukohuslase kasuks. Kõik esitatud ja teadaolevad andmed, mis osutuvad maksukohuslase kasuks tulevad võtta arvesse võrdselt nende andmetega, mis maksukohustustki tõendavad.

Kui ärimaksukomisjon kuue kuu kestel arvates aruande esitamisest komisjonile, ei nõua aruannete juurde täiendavaid teateid ega vaidle aruannetes leiduvate väljaarvutiste vastu, siis loetakse aruannete ja bilansside järgi arvutatud puhaskasu ja põhikapitali määr kinnitatuks ettevõtte lisaärimaksuga maksustamiseks⁴⁶⁾.

---

46) ÄMS § 526.

Juhul, kui on vaja täiendavaid andmeid maksustamiseks esitatud materjali selgitamiseks, siis võib seda alati komisjon nõuda. Täiendavate andmete saamisel peab komisjon tegema maksustamiskorralduse kolme kuu kestel arvates andmete saamisest.

Kui pole tõendatud ettevõtte läbimüügisumma, brutokasu või puhtakasusumma, mis aruandes on näidatud, siis võib komisjon maksustada läbimüügi hindamise alusel ⁴⁷⁾. Hindamisel tuleb aluseks võtta kindlakstehtud läbimüük eelmisel tegevusaastal ning vastava ettevõtte liigi jaoks määratud keskmine kasuprotsent ⁴⁸⁾.

Peaks ettevõtte aruannete ja bilansside

---

47) ÄMS § 526

48) ÄMS § 551

Ex bibl. univ. Tart.

läbivaatamisel selguma, et kasuprotsendimaks on tasutud vähemal määral kui nõutav, siis peavad ettevõtte juhatused, agentuurid ja peaesindajad tasuma täiendavalt vastava juurdemaksu. Juurde- maks tuleb tasuda ühe kuu vältel arvates päevast, mil ärimaksukomisjoni otsus saadi kätte.

d) Otsustusmenetlus.

Kui tuvastusmenetlusel on selgitatud kõik vajalikud eeldused maksustamiseks, järgneb otsus- tusmenetlus. Otsustusmenetlusel tehakse maksusta- miskorraldis. Maksukohustus tekibki sellest mo- mendist, kui ärimaksukomisjon konstateerib amet- likult maksuolma esildumist, määrates vastavalt sellele maksu. Maksustamiskorraldis seob nii maksukohuslast kui ka komisjoni ennast momendist, kui see antakse kätte maksukohuslasele. Sellest

momendist alates ei saa enam parandada sisu-
asju 49). On võimalik parandada vaid tehnilisi
arvutusvigu.

Maksudetalituse direktor kui valveorgan
saab järevalve korras muuta maksustamiskorral-
dist: 1) kui komisjon on teinud otsuse seadus-
vastase koosseisuga, või on rikkunud pädevust,
2) kui otsus on ilmselt seadusvastane või niivõrd
segane, et seda on võimatu täita 50). Muudel juh-
tudel on võimalik seda teha vaid vaidekorras.

Kui ärimaksukomisjon leiab, et ettevõtet
on maksustatud väiksema summaga kui tegelikult
oleks pidanud maksustama, siis määrab tasutava
maksu. Täiendavat maksu võib määrata ainult siis,

-----

49) Administratiiv-menetluse seadus (AMS) RT
1936, 4, 25 § 86.

50) AMS § 88

kui ilmnesid uued asiolud ⁵¹⁾. Täiendavat maksu võidakse määrata ikka vaid niipalju, kui see on tingitud uutest asioludest. Tagant järele võidakse maksu määrata kindla aja jooksul. Sama aja vältel võib esineda ka maksukohuslane taotlusega maksusumma vähendamiseks, kui ilmnevad uued asiolud, mis näitavad, et maks on määratud suurem kui tegelikult oleks võinud seda teha. Uute asiolude ilmnmisel saadakse tagant järele määrata maksu, mitte aga viivitusraha.

Maksustamiskorraldise teeb komisjon kõigi olevate andmete alusel ⁵²⁾. Kui andmetes esineb lahkuminekuid, siis peab komisjon kaaluma, millised andmed on tõepärasemad. Vastavalt sel-

-----

51) Vrd. ka Riigikohtu ad. os. otsus nr. 338 - 1937 a.

52) Vrd. ka Riigikohtu ad. os. otsus nr. 218
52) Vt. ÄMS § 526.

lele tuleb neid kasutada ka maksustamiskorralduse loomisel ⁵³⁾. Kui ilmneb, et maksukohuslane on ekslikult deklareerinud ettevõtte tulu suuremana, ei tule sellega arvestada, kui teised andmed ja asiolud tõendavad, et see osutub ekslikuks.

---

53) Vrd. ka Riigikohtu ad. os. otsus nr. 218 1932 a.

IV o s a.

§ 5. Õiguskaitse.

Õigusriigis peab normidega tõmbama raamid nii riigi käitumistele kodanikkude suhtes kui ka kodanikkude omavahelisele suhtlemisele. Kuid üksinda sellest pole küllalt kodanikule ta õiguste kindlustuseks, kui normidega reguleeritakse ta õigussfäär. On vaja luua ka eeldusi, et juhul, kui kodaniku õigusi peaks rikutama, oleks võimalik rikkumisi sundkorras taastada ning tõkestada nende edaspidist rikkumist. Õigust pöörduda kohtu poole, et taastada oma rikutud õigusi, nimetataksegi õiguskaitseks. Õiguskaitse on paratamatu ning võetamatu lüli riigi õiguskorras, sest seal, kus pole õiguskaitse vahend.

kaitset, ei saa olla ei õiguskorda ega ka õigust. Niipea kui õigusnormil puudub õiguskaitse, muutuvad nad moraalnormiks. Just seetõttu, et õigusnormid evivad kohtulist kaitset, nad erinevadki teistest normidest.

Kuid, et õiguskaitse suudaks pakkuda kodanikule tõhusat kaitset, peab õiguskaitse organiseeritama nii, et õiguskaitse organid eviksid oma käitumistes iseseisvust. Tuleb õiguskaitse organid ehitada üles nii, et nad pole vähimaski sõltuvuses sellest organist, kelle akti seaduspärasust nad kontrollivad. Seepärast ei saa õiguskaitseks pidada ka seda, kui pöördutakse aktiautori enda poole, et revideerida akti, kas see on seaduspärane või ei. See on vaid formaalne, mitte aga materiaalne õiguskaitse vahend.

Õigusriigis peab iga aktiga mis haldusorganid annavad, olema seondatud õiguskaitse. Iga akti puhul peab olema võimalus kontrolli teostada, kas see on seaduspärane või ei. Teid selliseks kontrolliks ehk õiguskaitseks on mitu. Ärimaksu juures areneb õiguskaitse väide- ja kaebemenetluse kaudu.

a) Vaidemenetlus.

Vaiete esitamine põhiärimaksu juures on harv. Ta võib esineda vaid sel juhul, kui kellelegi on määratud täiendav maks. Vaided esinevad peamiselt kapitali- ja kasuprotsendi maksu juures.

Vaided tulevad esitada sellele ärimaksukomisjonile, kes maksu määras. Vaideid võivad esitada nii maksukohuslane ise kui ka need, kes

on vastutavad maksustamise eest⁵⁴⁾.

Vaie esitatakse kirjalikult. Selles peab ette toodama maksustamiskorraldis, millele vastu vaieldakse, ja mida palutakse⁵⁵⁾. Vaided peavad alla kirjutatama selle poolt, kes neid esitab. Muid nõudeid vaide esitamine üles ei sea.

Juriidiliselt loomult polegi vaie jurisdiktsiooniline taotlus, kuna ta esitatakse samale organile, kes maksustamiskorraldise tegi. Vaide lahendamisel pole vaja käituda kohtupidamiskorra järgi jne. Seega ta ei paku maksukohuslasele mitte sisulist,

---

54)

MKS § 64.

55)

MKS § 66.

vaid ainult formaalset õiguskaitsset. Vaide peamiseks sihiks on anda võimalus haldusorganile enda akti kontrollimiseks. Kui vaietet arutav organ leiab, et ta on eksinud, saab vea ära parandada, ilma et oleks vaja tegevusse sundida teist organit. Tunneb ju ärimaksukomisjon ikka asja paremini, kui mõni teine organ. Seetõttu on tal palju kergem seisukohta võtta, kas maksustamiskorraldis on seadusepärane või mitte. Juhul, kui vaides ettetoodud asioludel veendub ärimaksukomisjon, et maksustamiskorraldus on tõepoolest vigane, siis parandab ta selle ära. Leiab aga, et ta on õieti talitanud, jätab vaide tagajärjeta. Sel juhul võib maksukohuslane pöörduda teise organi - Maksupeakomitee - poole, kes pole enam mingisuguses sõltuvuses

ärimaksukomisjonist.

Vaided on vabad tempelmaksust. Nende lahendamisel talitab ärimaksukomisjon üldiselt samade sätete kohaselt nagu maksugi määramisel. Ainult maksukohuslasele tuleb vaide arutamiseks teatada, et anda talle võimalust oma õigusi kaitsta⁵⁶⁾. Maksukohuslase ilmumata jäämine ei takista aga asja arutamist.

Vaide esitamine suspenseerib maksutamiskorraldise rakendamise. Niikaua, kuni pole vaide lahendatud, ei saada maksu sisse nõuda. Juhul, kui maksu sissenõudmine võib muutuda edaspidi kas küsitavaks või raskeks, võidakse nõuda maksukohuslaselt kindlustuste

---

56)

MKS § 71.

57)

esitamist⁵⁷⁾.

Kaebus peab olema kirjalik. Temast peab selguma:

b) Kaebemenetlus.

Kui maksukohuslane ei jää rahule otsusega, mille tegi ärimaksukomisjon esitatud vaide puhul, siis võib ta esitada kaebe Maksupeakomiteele. Kaebus tuleb esitada Maksupeakomiteele 2 nädala jooksul arvates päevast, mil vaideotsus anti kätte maksukohuslasele. Kaebus adresseeritakse Maksupeakomitee nimele ning esitatakse inspektori kaudu. Kaebusi võivad esitada nii maksukohuslased ise, maksu eest vastutavad isiku kui ka nende volihikud, samuti ka Maksude talitus. Peaks vastutajaid ühe ja sama maksu eest olema mitu, siis võib kaebuse esitada

---

57) MKS §67.5.

üks, kuna teised võivad sellega hiljem liituda. Kaebus peab olemakirjalik. Temast peab selguma: kes kaebab, kelle ja millise otsuse vastu vaieldakse, mida taotellakse ning põhistised, millele on taotlus rajatud. Kui kaebusest ei selgu, kes kaebab, kelle otsuse vastu vaieldakse jne., seisatab inspektor kaebe ja annab kaebajale 7 päeva aega vigade parandamiseks. Kui selle aja kestel maksukohuslane ei paranda vigu, siis inspektor ei anna asjale käiku, vaid lisab kaebe maksustamistoimetusse⁵⁸⁾.

Kaebed, mis vastavad vormilt seadusnõuetele, ning on esitatud õigeaegselt, saadetakse edasi Maksupeakomiteele Maksudetaliituse direktori kaudu. Kaebe esitamisel pole

---

58)

MKS § 76.

enam suspensiivtoimet nagu vaide esitamisel, vaid tal on devulutiivtoime. Kaebe esitamine ei pane enam maksu sissenõudmist seisma. Kui maksukohuslane seda soovib, võib põhjendatud asjaoludel peatada maksu sissenõudmise kuni asja lahendamiseni Maksupeakomitees. Tarbekorral võidakse nõuda maksukohuslaselt kindlustuste esitamist.

Kaebuse saabudes peakomiteesse selgitab asja ettekandja, kas esitatud andmed on küllaldased asja lahendamiseks⁵⁹⁾. Kui leiab, et mõni küsimus vajab selgitust, võib koguda täiendavaid andmeid nii ametasutistelt ja ka maksukohuslaselt (§ 80 p.2 ja 3).

Asja arutamisekt tuleb teatada nii

59) MKS § 80.

maksudetalitusele kui ka maksukohuslasele vähemalt 7 päeva enne istungit. Pooltena esinevad peakomitees: ühelt poolt maksukohuslane, teiselt poolt aga maksude talitus. ⁶⁰⁾ Peakomitee arutab asja kinnisel istungil, millest saavad osa võtta vaid asjaosalised ja isikud, kes on kutsutud istungile asja selgitama ⁶⁰⁾.

Otsuse teeb Peakomitee kõigi olevate andmete alusel ⁶¹⁾. Otsuse peab Peakomitee motiveerima. Motiveeritud otsus saadetakse kätte asjaosalistele. ⁶¹⁾ võib seda taotleda Maksudetalitusele.

Peakomitee otsusele võivad pooled kaevata Riigikohtusse ühe kuu vältel arvates

-----
60)

MKS § 82.

61)

MKS § 90.

motiveeritud otsuse saamisest⁶²⁾. Kaebuste esitamisel Riigikohtule kehtib üldiselt sama kord, mis kaebetegi puhul Peakomiteele.

Kaebe esitamine Riigikohtule ei suspenseeri samuti kaevatud otsuse täitmist⁶³⁾. Riigikohus võib kaebaja palvel panna seisma otsuse rakendamise kuni asja lõpliku lahendamiseni.

Maksudetalituse direktori kaebe puhul jäävad maksma kõik kindlustused maksu tasumise kohta. Juhul, kui seni polnud maksu tasumine kindlustatud, võib seda taotella Maksudetalituse direktor.

-----
62) MKS § 94¹.

63) MKS § 95.

Riigikohus arutab asja avalikul kohtu-
istungil. Pooli sinna välja ei kutsuta. Kuid
need, kes on ilmunud, võivad esineda seletus-
tega.

Uute asiolude ilmnemisel võidakse taot-
leda asjade ümberotsustamist kui ka tagantjärele
maksustada. Kõik see võib toimuda üksnes vaid
siis, kui ilmnesid uued asiolud. Nii ümberotsus-
tamist kui ka tagant järele maksustamist võidakse
sooritada üksnes neis piires, mis on tingitud
uutest ilmnenud asioludest. Asioludel, mis olid
maksustamisel teada, kuid jäid arvestamata, ei
saa ei tagant järele maksustada ega ümberotsus-
tamist taotleda.